

4. Кірдіна О.Г. Методологічні аспекти інвестиційно-інноваційного розвитку залізничного комплексу України як складової національного господарства: автореф. дис. на здоб. наук. ступеня .докт. екон. наук: спец. 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством» / О.Г. Кірдіна. – Харків, 2011. – 39 с.
5. Копитко В.І. Логістичний підхід у створенні ефективного механізму управління пасажирськими перевезеннями залізничним транспортом / В.І. Копитко // Вісник Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту. Наука та прогрес транспорту. stp.dit.edu.ua/article/download/14215/12037.
6. Якименко Н.В. Управління економічним зростанням залізничного транспорту в умовах розвитку транспортного ринку України: монографія / Н.В. Якименко. – Х.: УкрДАЗТ, 2012. – 437 с.
7. Новиков Е.И. Интеллектуальные транспортные системы / Е.И. Новиков // Транспорт, 2013. – Вып. 6(746). – С. 72-73.
8. Михеева Т.И. Управление транспортными потоками. Учет ДТП / Т.И. Михеева. – Самара: Самар. гос. техн. ун-т, 2006. – 125 с.
9. Кошевой П.А. Интегрированные группы: основные понятия и практика применения в современных транспортных системах / П.А. Кошевой // Интернет-журнал «Науковедение». – 2011. – № 4. – Режим доступа: <http://www.naukovedenie.ru>.

УДК 65.011.4

Чорна І.Ю.

магістр

Вінницького фінансово-економічного університету

Юрчишена Л.В.

кандидат економічних наук,

доцент кафедри фінансів

Вінницького фінансово-економічного університету

ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ОПТИМІЗАЦІЙНИХ ЗАХОДІВ ЩОДО ЗРОСТАННЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Стаття присвячена методологічній проблемі оцінки економічної ефективності заходів, спрямованих на зростання ресурсного потенціалу підприємства. Автором визначено шляхи оптимізації ресурсного потенціалу підприємства, досліджено основні наукові підходи до розуміння сутності та механізмів розрахунку економічної ефективності. На цій основі запропоновано комплексну методiku визначення економічної ефективності оптимізаційних заходів щодо зростання ресурсного потенціалу підприємства.

Ключові слова: ресурсний потенціал підприємства, економічна ефективність, рентабельність, продуктивність праці, фондо-віддача, фондомісткість, оборотність оборотних активів.

Чёрная И.Ю., Юрчишена Л.В. ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ЭФФЕКТИВНОСТЬ ОПТИМИЗАЦИОННЫХ МЕРОПРИЯТИЙ ОТНОСИТЕЛЬНО РОСТА РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦИАЛА ПРЕДПРИЯТИЯ

Статья посвящена методологической проблеме оценки экономической эффективности мероприятий, направленных на рост ресурсного потенциала предприятия. Автором определены пути оптимизации ресурсного потенциала предприятия, исследованы основные научные подходы к пониманию сущности и механизмов расчета экономической эффективности. На этой основе предложена комплексная методика определения экономической эффективности оптимизационных мероприятий относительно роста ресурсного потенциала предприятия.

Ключевые слова: ресурсный потенциал предприятия, экономическая эффективность, рентабельность, производительность труда, фондоотдача, фондоемкость, оборотность оборотных активов.

Chorna I.U., Yurchishena L.V. ECONOMIC EFFICIENCY OF OPTIMIZATION MEASURES IN RELATION TO HEIGHT OF RESOURCE POTENTIAL OF ENTERPRISE

The article is sanctified to the methodological problem of estimation of economic efficiency of the measures sent to the height of resource potential of enterprise. The basic scientific going is investigational an author near understanding of essence and mechanisms of calculation of economic efficiency. On this basis complex methodology of determination of economic efficiency of optimization measures is offered in relation to the height of resource potential of enterprise.

Keywords: resource potential of enterprise, economic efficiency, profitability, labour productivity, capital productivity, capital intensity, circulating of circulating assets.

Постановка проблеми. Перспективи досягнення конкурентоспроможності будь-яким підприємством пов'язані, перш за все, з нарощуванням та ефективним використанням його ресурсного потенціалу. Тому на кожному з етапів життєдіяльності компанії важливою стає розробка оптимізаційних заходів щодо збільшення ресурсного потенціалу підприємства. Разом з тим, важливою функцією управління є контроль, тому не менш важливою є оцінка економічної ефективності таких заходів з нарощування ресурсного потенціалу підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У наукових колах досить глибоко досліджуються теоретико-методологічні аспекти управління ресурсним потенціалом підприємства. Зокрема, характеристиці

поняття «ресурсний потенціал підприємства» присвячені роботи таких дослідників як О. Безручко, О. Криворучко, Л. Квятковська, О. Маслак, І. Пипенко, В. Шинкаренко та ін. Питання оцінки обсягів ресурсного потенціалу підприємства висвітлені в роботах ряду науковців, зокрема таких як О. Добикіна, С. Касьянюк, В. Рижиков та ін. Окремі аспекти оптимізації ресурсного потенціалу підприємства висвітлені в дослідженнях таких науковців, як Ю. Білиця, Н. Касьянова та інших.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на наявність численних досліджень, які присвячені питанням сутності та оцінки ресурсного потенціалу підприємства, у літературі практично відсутні будь-які напрацювання щодо

аналізу економічної ефективності заходів, спрямованих на оптимізацію ресурсного потенціалу суб'єктів господарювання.

Формулювання цілей статті. Актуальність теми та недостатній її розгляд у наукових колах зумовив необхідність визначення мети дослідження, яка передбачає розробку та оцінку економічної ефективності оптимізаційних заходів щодо ресурсного потенціалу підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасній літературі система понять, які визначають зміст потенціалу підприємства, є достатньо дискусійною. Так, одні науковці потенціал підприємства ототожнюють із ресурсами, другі – із можливостями, інші – оперують двома категоріями одночасно, окрема група вчених розглядає потенціал підприємства як його властивість.

У широкому науковому колі економістів поняття «потенціал» почало використовуватися в кінці 1970-х на початку 1980-х років. Саме в цей період з'явилися публікації, де було розглянуто різні аспекти даного поняття. У більшості робіт як основні елементи досліджуваного поняття відокремлювалися ресурсна складова та потенційна можливість її використання [1, с. 49].

О. Добикіна на основі аналізу наукових джерел виділяє кілька підходів до розуміння сутності потенціалу підприємства:

- 1) ресурсний підхід;
- 2) виробничий підхід;
- 3) результативний підхід [2, с. 5-6].

В основі ресурсного підходу лежить розуміння потенціалу підприємства як сукупності його ресурсів. Виробничий підхід розглядає поняття «потенціал» як синонім виробничої потужності, тобто під виробничим потенціалом розуміється максимально можливий річний, добовий обсяг випуску продукції. Результативний підхід передбачає, що потенціал підприємства – це можливість виробничих сил забезпечувати визначений ефект.

На сьогодні більшість концептуальних підходів до розгляду поняття «потенціал» ґрунтуються на ресурсній теорії, тобто на аналізі й розробці методичних рекомендацій щодо визначення потреби в певній сукупності ресурсів, ефективності процесу їх залучення й використання для досягнення поставленої мети, в якості якої виступає трансформація якісного стану об'єкта дослідження.

Ресурсний підхід до розуміння сутності потенціалу підприємства передбачає виділення його структурних елементів за видами і характером ресурсів. При цьому основними групами ресурсів підприємства і, відповідно, складовими його потенціалу є:

- 1) людський капітал (персонал, трудові ресурси);
- 2) основний капітал (засоби праці);
- 3) оборотний капітал (предмети праці).

Кожен з виділених елементів ресурсного потенціалу підприємства має певні особливості і потребує специфічних методів та принципів управління в процесі формування, використання та оптимізації.

В економічній літературі наявні різні погляди на сутність удосконалення процесу формування ресурсного потенціалу підприємства. Досить часто науковці пов'язують формування виробничого потенціалу підприємства з нарощенням і забезпеченням виробничої потужності.

Тобто, основним напрямом зростання ресурсного потенціалу підприємства дослідники вважають збільшення виробничих потужностей підприємства. Але такий підхід може бути застосований виключно до виробничих підприємств, та й навіть у такому випадку він характеризує оптимізацію скоріше виробничо-технічного потенціалу підприємства, залишаючи поза увагою перспективи оптимізації управління іншими групами ресурсів підприємства.

Ряд інших науковців ототожнюють вдосконалення ресурсного потенціалу підприємства з пошуком та використанням наявних резервів. За такого підходу процес оптимізації потенціалу підприємства полягає у виявленні стратегічних можливостей, ресурсів і резервів.

Отже, формування ресурсного потенціалу, нарощування його за рахунок резервів – основне завдання підприємства. При цьому слід враховувати, що сильні сторони є потенціалом підприємства, а слабкі – резервом потенціалу [3, с. 40].

Завданнями підприємства є використання сильних позицій за одночасного усунення слабких сторін. У рамках оптимізації управління окремими групами ресурсів підприємства можливе використання традиційних напрямів екстенсивного та інтенсивного розвитку.

Екстенсивний розвиток підприємства представляє собою нарощення виробництва за рахунок простого кількісного розширення його факторів, тобто збільшення числа працівників без підвищення кваліфікації, споживання матеріальних ресурсів без поліпшення ефективності їх використання, за рахунок зростання капіталовкладень без удосконалення технологій. Це найбільш легкий шлях господарського розвитку. Інтенсивний шлях розвитку являє собою зростання виробництва за рахунок більш раціонального використання його факторів, тобто впровадження нових технологій, поліпшення його організації (нова структура господарських зв'язків, управління та кооперації і т.д.), удосконалення використання основних, оборотних фондів, прискорення їх оборотності, амортизації, підвищення кваліфікації робочої сили та вдосконалення наукової організації праці [4].

Звичайно, екстенсивні заходи оптимізації формування ресурсного потенціалу підприємства більш обґрунтовані для їх впровадження лише в коротко-

Таблиця 1

Оптимізаційні заходи, що сприяють екстенсивному нарощуванню ресурсного потенціалу підприємства

Елементи ресурсного потенціалу	Поточні заходи	Стратегічні заходи
1. По відношенню до трудових ресурсів	Збільшення кількості робочих місць, збільшення чисельності працівників та ін.	Підвищення продуктивності праці та скорочення трудомісткості продукції підприємства, наприклад, за рахунок автоматизації виробництва, оптимізації кадрового складу підприємства тощо
2. По відношенню до основних засобів	Збільшення кількості виробничого обладнання, придбання нематеріальних активів та ін.	Збільшення фондіввіддачі та скорочення фондоемності одиниці продукції за рахунок покращення використання наявного обладнання
3. По відношенню до оборотних активів	Нарощування обсягів запасів, збільшення обсягів готівкових коштів тощо	Зменшення матеріаломісткості одиниці продукції за рахунок впровадження новітніх технологій, рецептур тощо

строковому періоді діяльності підприємства. Розглядаючи стратегічні перспективи суб'єкта господарювання, особливу увагу слід приділяти можливостям застосування інтенсивних напрямів удосконалення ресурсного потенціалу підприємства (табл. 1).

Отже, екстенсивні заходи оптимізації ресурсного потенціалу підприємства матимуть ефект лише в короткостроковому періоді. Якщо ж ставити за мету досягнення переваг компанії в довгостроковій перспективі, то необхідно впроваджувати в життя стратегічно важливі заходи оптимізації.

Використання екстенсивного та інтенсивного напрямів розвитку ресурсного потенціалу не втратило своєї актуальності сьогодні. Однак кількісний розвиток в умовах ринкової економіки має винятково допоміжний характер і найбільш ефективний як короткостроковий захід [5, с. 219].

Що стосується напрямів якісного розвитку ресурсного потенціалу підприємства, то фактори стратегічного росту мають більш складний характер і пов'язані зі складною системою загроз і можливостей, що встановлюються в ході стратегічного аналізу.

Викладене вище дає змогу окреслити чинники, які сприяють підвищенню ефективності формування потенціалу підприємства:

- якісне оновлення, розширення та модернізації матеріально-технічної бази;
- проведення гнучкої закупівельної політики щодо формування товарних ресурсів, товарних запасів, надходження сировини та матеріалів;
- заміна працівників апарату управління, які не змогли адаптуватися до роботи в ринкових умовах;
- поповнення трудових ресурсів молодими, ініціативними кадрами з числа випускників навчальних закладів;
- оптимізація організаційної структури управління та розробки мотиваційної моделі зацікавленості працівників підприємств у результатах індивідуальної й колективної праці;
- забезпечення високої швидкості обороту капіталу та поповнення власних оборотних коштів;
- формування сучасної інформаційної бази для прийняття обґрунтованих управлінських рішень, діагностики та запобігання кризовим явищам;
- впровадження сучасних технологій виробництва промислової продукції, обґрунтування асортиментної політики виробничих підприємств шляхом проведення маркетингових досліджень;
- залучення до розробки та реалізації інвестиційних проектів підприємств різних форм власності та господарювання [6, с. 29].

Таким чином, збільшення ресурсного потенціалу підприємства може проводитися різними шляхами. Незалежно від цього, кожен оптимізаційний захід має бути оцінений з позиції його економічної ефективності.

Термін «ефективність» походить від латинського (effectus) та означає дієвість, результативність, продуктивність [7, с. 507].

На сьогодні в економічній літературі можна виділити два основних підходи до розуміння сутності економічної ефективності діяльності підприємства:

1) класичний підхід, що зводиться до розуміння ефективності як відношення результату діяльності підприємства до його витрат;

2) цільовий підхід, що зводиться до розуміння під ефективністю ступеня досягнення поставлених цілей.

На наш погляд, більш обґрунтованим все ж таки, є класичний підхід, а цільовий підхід може бути застосований для оцінки стратегічного менеджменту підприємства, або ж при аналізі ефективності окремих інвестиційних проектів тощо.

Основними складовими формування економічної ефективності оптимізаційних заходів щодо зростання ресурсного потенціалу, відповідно до його складових, є:

- ефективність використання людського капіталу;
- ефективність використання основного капіталу (засобів праці);
- ефективність використання оборотного капіталу (предметів праці).

Внаслідок продуктивної функції живої праці (людського капіталу) досягається інтеграція всіх наявних властивостей факторів виробництва, які об'єктивно виражають пайовий (частковий) «внесок» кожного із них у створення продукту (кінцевого корисного результату) [8, с. 72].

Отже, усю систему показників економічної ефективності оптимізаційних заходів щодо зростання ресурсного потенціалу підприємства можна представити в наступному вигляді (рис. 1).

Рис. 1. Система показників економічної ефективності оптимізаційних заходів щодо зростання ресурсного потенціалу підприємства

Загальним показником економічної ефективності оптимізаційних заходів щодо зростання ресурсного потенціалу підприємства можна вважати зростання рентабельності продукції. Як зауважує О.С. Івані-

Таблиця 2

Оцінка економічної ефективності ресурсного потенціалу підприємства ПАТ «Поділля»

№ з/п	Показники ефективності	Механізм розрахунку	Оцінка показника за		
			2011 р.	2012 р.	2013 р.
1	Рентабельність продукції (товарів, робіт, послуг)	Валовий прибуток/Собівартість * 100%	15,80	8,95	11,25
2	Рентабельність операційної діяльності	Фінансовий результат від операційної діяльності/ (Собівартість+Адміністративні витрати+Витрати на збут+Інші операційні витрати) * 100%	-3,65	-21,50	-15,17
3	Рентабельність підприємства (активів)	Чистий прибуток/Вартість активів * 100%	-14,23	-10,81	-6,11
4	Рентабельність власного капіталу	Прибуток до оподаткування/Власний капітал * 100%	-13,96	-10,46	-6,33

лов, щоб зробити висновок про рівень ефективності господарювання, отриманий прибуток необхідно порівняти з понесеними витратами або активами, які забезпечують підприємницьку діяльність, тобто визначити рентабельність [9, с. 167].

Рентабельність має кілька модифікованих форм залежно від того, які саме прибуток і ресурси (витрати) використовують у розрахунках. Передусім розрізняють рентабельність інвестиційних ресурсів (активів, капіталу), рентабельність продукції і рентабельність господарської діяльності. Розрахуємо ці показники на основі досліджуваного нами підприємства ПАТ «Поділля». Отримані дані наведено в таблиці 2.

Отже, на досліджуваному підприємстві протягом останніх років відмічається погіршення основних показників ефективності формування та використання ресурсного потенціалу. Зокрема, рентабельність продукції (товарів, послуг) найбільшою була в 2011 році і складала 15,8%. У 2012 році вона значно скоротилася – до рівня 8,95%, що є негативною тенденцією. І хоч у 2013 році досліджувані показники і підвищилися, але все ж таки не досягнув рівня 2011 року. Аналогічні негативні зміни спостерігаються і щодо показника рентабельності операційної діяльності. Проведений аналіз засвідчив, що операційна діяльність ПАТ «Поділля» є нерентабельною, тобто збитковою, і в часі ця збитковість збільшилася порівняно з 2011 роком. Збитковим є також використання активів та власного капіталу ПАТ «Поділля», хоча в динаміці показники рентабельності активів і власного капіталу дещо покращилися.

Отже, перед ПАТ «Поділля» на сьогодні стоять важливі антикризові завдання щодо оптимізації господарської діяльності в цілому, і зокрема щодо вдосконалення формування і використання ресурсного потенціалу підприємства.

Ми пропонуємо такі оптимізаційні заходи щодо зростання ресурсного потенціалу ПАТ «Поділля»:

1) по відношенню до трудових ресурсів на підприємстві необхідно провести заходи з підвищення продуктивності праці. Цього можна досягти за рахунок скорочення чисельності працівників та скорочення простоїв обладнання. На сьогодні чисельність працівників ПАТ «Поділля» складає 211 чол., з них на дільниці розкрою тканин задіяно 21 робітник. Їх кількість можна скоротити до 4 чол. за рахунок автоматизації розкрійної дільниці. Зменшення простоїв обладнання можна досягти за рахунок зниження захворюваності працівників і скорочення кількості днів непрацездатності. Цьому сприятимуть заходи, спрямовані на покращення стану охорони праці та техніки безпеки у швейних цехах підприємства;

2) по відношенню до основних виробничих фондів ПАТ «Поділля» доцільним є встановлення автоматичної лінії розкрою тканин, а також реалізація застарілого обладнання, що зберігається в складських приміщеннях підприємства;

3) по відношенню до оборотних активів ПАТ «Поділля» необхідним є пошук джерел поповнення грошових коштів підприємства. Цьому сприятиме як реалізація застарілого обладнання (як уже було зауважено), так і пошук інших джерел отримання доходу (здача в оренду вільних приміщень, організація курсів крою та шиття тощо).

Таким чином, запропоновані оптимізаційні заходи з одного боку сприятимуть скороченню чисельності працівників, а з іншого боку, – забезпечать зростання грошових надходжень підприємства. У результаті, загальні показники ефективності формування та використання ресурсного потенціалу ПАТ «Поділля» (показники рентабельності) покращаться.

Висновки з проведеного дослідження. Відповідно до ресурсного підходу розуміння сутності ресурсного потенціалу підприємства, який є найбільш популярним у наукових колах, основними складовими потенціалу будь-якого суб'єкта господарювання є: трудові ресурси, засоби праці та предмети праці. Тому основними складовими формування економічної ефективності оптимізаційних заходів щодо зростання ресурсного потенціалу є: ефективність використання людського капіталу; ефективність використання основного капіталу (засобів праці); ефективність використання оборотного капіталу (предметів праці). Виходячи з цього, до показників оцінки економічної ефективності оптимізаційних заходів щодо зростання ресурсного потенціалу підприємства доцільно відносити: по-перше, загальні показники (зміна рентабельності продукції, господарської діяльності, активів, капіталу); по-друге, ресурсні показники, що включають у себе зміну ефективності використання трудових ресурсів (зміну продуктивності праці), зміну ефективності використання основних засобів (зміну фондівіддачі, фондомісткості), зміну ефективності використання оборотних активів (зміну оборотності та рентабельності обігових коштів).

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Шинкаренко В.Г. Сучасне розуміння потенціалу підприємства / В.Г. Шинкаренко, О.М. Криворучко, І.С. Пипенко // Економіка транспортного комплексу. – 2011. – № 18. – С. 47-58.
2. Потенціал підприємства: формування та оцінка : навч. посібник для студ. вищих навч. закладів / О.К. Добикіна, В.С. Рижиков, С.В. Касьянюк та ін. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 208 с.
3. Маслак О.І. Особливості формування економічного потенціалу підприємства в умовах циклічних коливань / О.І. Маслак, Л.А. Квятковська, О.О. Безручок // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – № 9. – С. 36-46.
4. Гавалешко С.В. Рентабельність підприємства та шляхи її підвищення // http://www.rusnauka.com/10_DN_2012/Economics/10_106158.doc.htm.
5. Касьянова Н.В. Потенціал підприємства: формування та використання: підручник / Н.В. Касьянова, Д.В. Солоха, В.В. Морєва, О.В. Белякова, О.Б. Балакай. – Донецьк: Вид-во Цифрова типографія, 2012. – 257 с.
6. Бугай В.З. Теоретичні основи формування потенціалу підприємства / В.З. Бугай, А.В. Горбунова, Ю.В. Ключева // Вісник запорізького національного університету. – 2011. – № 1(9). – С. 27-31.
7. Шегда А.В. Менеджмент: Навч. посіб. – К.: Знання, КОО, 2002. – 583 с.
8. Прядко В.В. Теоретико-методологічні аспекти ефективності сільськогосподарського виробництва // Економіка АПК. – 2003. – № 10. – С. 69-77.
9. Іванілов О.С. Економіка підприємства: підручник / О.С. Іванілов. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 728 с.
10. Білиця Ю.В. Резерви підвищення ефективності використання основних фондів підприємства / Ю.В. Білиця, А.В. Шульга // Збірник наукових праць Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна. Проблеми економіки транспорту. – 2012. – Вип. 4. – С. 87-89.